

TÜRK FOLKLOK ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Mart 1951

İÇİNDEKİLER:

- Türk Takvimi Hakkında ..... Mahmut Kemal YANBEY
Ahmet Kutsi Tecer ..... Behçet Kemal ÇAĞLAR
Ölüm Yıldönümünde Vahit Lütfi Sâlcı ..... Mehmet Halit BAYRI
Afyon Türkülerinden: Çekirge Türküsü ..... Osman ATTİLA
Konyalı Bir Koşukçu ..... Afif EVREN
Halûk Nihat Pepeyi ve Türk Destanı Üzerinde Çalışmalar ... İhsan HİNÇER
Aşık Ömer'in Yeni Şiirleri (III) ..... Hikmet DİZDAROĞLU
Urfanda Söylenen Birkaç Türkü ..... Nazmi ÜN
Makedonya Folkloru: Rivayet ve Menkıbeler (IV) ..... İbrahim GÖKÇEN
Turabi ve Edip Harabi ..... M. Enver BEŞE
Ayın İzleri: Ahmet Adnan Saygun Döndü — Dil Kurumu Olganüstü Kurultayı — Büyük Ergenekon Folklor Bayramı

Sayı : 20

Kuruş : 2

Bİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

332

23 Mart 1966

Sat : Safer Körükü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER

SAYI: 20

MART 1951

YIL: 2 - CİLT: 1

Türk Takvimi Hakkında

Yazan: Mahmut Kemal YANBEY

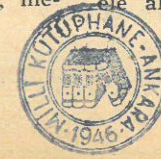
«Türk Halkbilgisi Derneği»

İdare Heyeti Azası

Ergenekon efsanesinin bütün Türklerce kabul edildiğini çeşitli vesikalar bize göstermektedirler. Bu masal Yunan, İran, Roma masalları gibi hayal mahsulü değildir, masalın içinden tarihi olaylar seziliyor, hele dört yüz yıl bir kısım Türklerin bu hayatı yaşadığı şüphesizdir. Göktürk Devletinden başlayarak İslâm - Türk devletleri - zamanında bile (Ergenekon) yılbaşı olarak ele alınmıştır, Hicret takvimini kullanan Selçuk Türkleriyle (İran) da kurulan İlhanî ve onu ortadan kaldıran Ak-sak Timur İmparatorluğunda da Ergenekondan çıkış tarihi olan dokuz mart (Şimdiki takvimimize göre 22 mart) ı takvim başı olarak görüyoruz ve takvimin on iki hayvan adına nisbet edilerek İslâm müverrihlerince (Sali Türkân) namile adlandırılmıştır. Son yıllarda ciddi ve önemli bir tetkik mahsulü olan ve büyük bir bilgi noksanımızı ikmal eden Ankara Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi doçentlerinden (Osman Turan)'ın neşrettiği on iki hayvan takvimi bu eksikliği telâfi etmektedir, ancak takvimin başlangıcı (Ergenekon) olursa nihayet Türklerin milâdın beşinci yüzyıl ortalarına doğru bir takvim kullandıklarını kabul etmek zarureti karşısında bulunmak icab eder ki yukarıda adı geçen on iki hayvan takvimine aykırı düşmektedir, yalnız bu takvimde Yunanlıların Olimpiyad takviminde olduğu gibi her yılın sayısı açık olarak gösteriliyor, me-

selâ Olimpiyadın doksanını yılı dediğimiz zaman aradan (360) yıl geçtiğini hesap ettiğimiz halde bir kısım Türk arşivlerinde, mezar taşlarında doğum günlerinde olay için (Pars) yılında doğdu, koyun yılında dünyadan göçtü dendiği halde kaçınıcı pars, kaçınıcı koyun yılında olduğu ve aradan kaç yıl geçtiği bilinmez, bütün bu görüşlerimiz (Sali Türkân) dahi denilen on iki hayvan takviminde başlangıcın çok kadim olduğu ve evveliyatının şimdiki halde bilgi yönünden isbat edilemediği meydandadır.

Gazneliler devrinde yetişen büyük âlim (Biruni) Harzemde resmî bir takvim kullandığını, bunun bütün takvimlerden iyi bir takvim olduğunu ve bu takvimde milli, tarih mebdinin (678) olduğunu söylüyor, (678) tarihi Ergenekondan çıkan Göktürklerin (630) da (Börtecene) sülâlesinin ortadan kalkmasıyla şuurlu, milliyetçi Türklerin başda (Kutlu han) olarak dağlara çekildikleri ve ihtilâli hazırlamağa başladıkları tarih olabilir, halbuki onlar henüz Ergenekondan çıkan Türklerin ikinci, üçüncü torunlarıdır, devletin kuruluşu, gelen hükümdarların adları, olaylar hiç de mübâlagaya kaçınılmadan Orhon kitabelerinde büyük bir sadakatle gösterilmektedir. (Biruni)'nin söylediği milli bir mebd ve takvim başlangıcı değil bu şuurlu milliyetçilerin (678) tarihinde itibaren eski Türk takvimini yeniden ele aldıkları ve (Ergenekon) u takvim başı

333

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MEŞ'UL MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER

SAYI: 20

MART. 1951

YIL: 2 - CİLT: 1

Türk Takvimi Hakkında

Yazan: Mahmut Kemal YANBEY

«Türk Halkbilgisi Derneği»

İdare Heyeti Azası

Ergenekon efsanesinin bütün Türklerce kabul edildiğini çeşitli vesikalar bize göstermektedir. Bu masal Yunan, İran, Roma masalları gibi hayal mahsulü değildir, masalın içinden tarihi olaylar seziliyor, hele dört yüz yıl bir kısım Türklerin bu hayati yaşadığı şüphesizdir. Göktürk Devletinden başlayarak İslâm - Türk devletleri - zamanında bile (Ergenekon) yılbaşı olarak ele alınmıştır, Hicret takvimini kullanan Selçuk Türkleriyle (İran) da kurlan İhâni ve onu ortadan kaldıran Ak-sak Timur İmparatorluğunda da Ergenekondan çıkış tarihi olan dokuz mart (Şimdiki takvimimize göre 22 mart) ı takvim başı olarak görüyoruz ve takvimin on iki hayvan adına nisbet edilerek İslâm müverrihlerince (Sali Türkân) namile adlandırılmıştır. Son yıllarda ciddi ve önemli bir tetkik mahsulü olan ve büyük bir bilgi noksanımızı ikmal eden Ankara Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi doçentlerinden (Osman Turan)ın neşrettiği on iki hayvan takvimi bu eksikliği telâfi etmektedir, ancak takvimin başlangıcı (Ergenekon) olursa nihayet Türklerin milâdın beşinci yüzyıl ortalarına doğru bir takvim kullandıklarını kabul etmek zarureti karşısında bulunmak icab eder ki yukarıda adı geçen on iki hayvan takvimine aykırı düşmektedir, yalnız bu takvimde Yunanlıların Olimpiyad takviminde olduğu gibi her yılın sayısı açık olarak gösteriliyor, me-

selâ Olimpiyadın doksanıncı yılı dediğimiz zaman aradan (360) yıl geçtiğini hesap ettiğimiz halde bir kısım Türk arşivlerinde, mezar taşlarında doğum günlerinde olay için (Pars) yılında doğdu, koyun yılında dünyadan göçtü dendiği halde kaçınıcı pars, kaçınıcı koyun yılında olduğu ve aradan kaç yıl geçtiği bilinmez, bütün bu görüşlerimiz (Sali Türkân) dahi denilen on iki hayvan takviminde başlangıcı çok kadim olduğu ve evveliyatının şimdiki halde bilgi yönünden isbat edilemediği meydandadır.

Gazneliler devrinde yetişen büyük âlim (Biruni) Harzemde resmi bir takvim kullandığını, bunun bütün takvimlerden iyi bir takvim olduğunu ve bu takvimde milli, tarih mebbeinin (678) olduğunu söylüyor, (678) tarihi Ergenekondan çıkan Göktürklerin (630) da (Börtecene) sülâlesinin ortadan kalkmasına şuurulu, milliyetçi Türklerin başda (Kutlu han) olarak dağlara çekildikleri ve ihtilâli hazırlamağa başladıkları tarih olabilir, halbuki onlar henüz Ergenekondan çıkan Türklerin ikinci, üçüncü torunlarıdır, devletin kuruluşu, gelen hükümdarların adları, olaylar hiç de mübâlagaya kaçınılmadan Orhon kitabelerinde büyük bir sadakatle gösterilmektedir. (Biruni) nin söylediği milli bir mebbe ve takvim başlangıcı değil bu şuurulu milliyetçilerin (678) tarihinde itibaren eski Türk takvimini yeniden ele aldıkları ve (Ergenekon) u takvim başı

Türk Halkbilgisi Derneği adresi:
Çemberlitaş, Atikali Paşa medresesi Muallimler Birliği binasında hususi daire - İstanbul

olarak değil yılbaşı olarak kabul ettikleri anlaşıyor. Keyfiyeti daha salâhiyetli tarihcilerimizin dikkat nazarına arz etmeyi burada bir vazife bilerek dokuz martın bütün Türklerin yılbaşı ve millî bir bayram saydıkları Osmanlı Türklerinde on sekizinci yüzyılın sonlarına İran Türk sülâlesinin sonuncusu olan (Kaçar) larda, birinci cihan savaşında ortadan kalkan Hiyve, Buğara hanlıklarında tören yapılmakla isbat edilebilir. Rıza Nur bey merhum Türk tarihinde: (İranlılar Sali Türkânî kendilerine malederek bunun adına (Nevruz) diyorlar. Bu Nevruz Sultanî Melik Şahi Selçukinin yaptırmış olduğu Celâli takviminin başlangıcıdır, buna Zeyc-i Celâli, İhanilerin tanzim ettikleri takvime (Zeyc-i İhanî), Uluğ Beyin yapmış olduğu takvime (Zeyc-i Gergâni) derler ki her üçünde de martın dokuzu yılbaşı olarak kabul edilmiştir.

Kâtib Çelebinin bildirdiğine göre eski Türk takvimi şöyledir: Dünyanın ömrü üç milyon altı yüz bin yıldır. Bu müddet otuz altı (Ven) dir, her ven on bin yıldır, on iki yıl bir devirdir. Bir yıl on iki ay, bir ay dört hafta ve otuz gündür, Türk takviminde on iki yıl bir devir yapar, on iki yıllık devir, Semerkand'da Zeyc-i Gergâni'yi yapan (Uluğ) Beye göre Küskü (Sıçan), Ot (Öküz), Pars, Tavşan, Luy (Balık yılı derler), Yılan, Yunt (At), Kos (Koyun), Datuk (tavuk), İt, Tonguz yıllarıdır. Bu malûmata ilâveten rahmetli Türk büyüğünün millî Türk takvimi hakkındaki mütalâasına bakalım:

«Millî Türk yılbaşı ise yeni gün yani Nevruzdur. Hakikaten en muvafık olan budur, çünkü kış ile eskimiş gibi olan kâinat Nevruz günlerinde ilkbahara girer, o vakit dünya yeşillige bürünür, çiçekler açar, havanın sertliği gidip tatlılaşır, kâinat yenilemiş gibi bir hal alır.»

İhanîler devrinde (Cami-üt-Tevarih) namile tarih yazdırın vezir Reşideddin Moğolları bir menş'e bağlamak için Ergenekon onlara mal ediyor. Oğuz'u Nevruz, kayayı Kayan yapıyor. Halbuki Oğuzların, Türklerin Ergenekona çekildikleri zaman Moğollar muntazam bir kabîle teşkilâtına bile mâlik bulunuyorlar ve Türk yulcuların çobanlığını yapıyorlardı. Millî mübeşşir Ziya Gökalp merhum Moğol kelimesine Oğuz diyerek efsaneyi aynen Türk türe-

sinde yazmaktadır. Halbuki ayrıca yazmış olduğu Ergenekon destanı namile Oğuz Türklerine mal ediyor.

Bütün bu kaynakların doğruluğu Anadolu uzun kışların sonunda halk dokuz martı (22 mart) büyük hasret ve iştiağa beklerler. Bu günü görenler ilkbaharı, yeni yılın müjdecisi olan leylekleri can ve gönülden karşılarlar. Birçok Türk şehir ve köylerinde bu yarı mukaddes hayvanlara ağaçlara yuva yapmak için sepetler, yiyecekler konulur ve birtakım yerlerde sekize gelmez, dokuza kalmaz sözile yeni günün, Nevruzun millî bir an'neye dayandığı bu gün hepimizin bildiği bir olaydır.

Rıza Nur Beye göre: Eski Türk takvimi Çine, Japonya'ya kadar girmiş, oradan Meksikaya geçerek Amerika yerlileri tarafından kulanılmıştır.

On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru değerli ve dikkat çekici eserlerle medrese tahsilinin son bir yıldızı olan büyük âlim, şair Erzurumun Hasankale kasabasında İbrahim Hakkî Marifetnamesinde Sali Türkâna dair çok kıymetli mütalâalar yürütmekle beraber takvimin başlangıcından bahsetmektedir. Rahmetli âlim bütün hâdiseleri on iki hayvan remizlerine göre tahlil ediyor. Erzurum ve civarında hattâ Anadolu'nun birçok yerlerinde Marifetnameye bakılarak o yılın talii hakkında tahminler yürütülür, bu tahminler bugün Fransada, Amerikada halkın büyük bir itimadla besledikleri kâhinlerin işlerine benzelebilir. Marifetnameye göre 22 Mart 1951 yılbaşı Tavşan yılına tesadüf ediyor. Bu yılda biraz kurak olmakla beraber mâhsullerde çok bereket ve rekolte ağır ve kıymetli olur. Barış devam eder. İşte bu millî olayları göz önünde tutan İstanbul Halkbilgisi Derneği tertip ettiği folklor gecesini bu an'neye uygun olarak dokuz marta yeni takvimimize göre (22 mart) olarak kabul etmiştir. Ergenekon destanının sonunda merhum Ziya Gökalp: (Çokmaz mı bir Börtocene - Kurtulmaz mı ocağımız) temennisile bağlıyor. 19 Mayıs 1919 da yeni bir Börtocene çıkmış ve (1699) dan beri Ergenekona giren Türkler Gazi Mustafa Kemal'in zuhurile yeni bir devir açmışlar, ocaklarını yurtlarını kurtarıp Ergenekondan çıkmışlardır.

M. Kemal YANBEY

Halk Pınarından İçen Bir Şair:

Ahmet Kutsi TECER

Yazan: Behçet Kemal ÇAĞLAR

«Türk Halkbilgisi Derneği» Umumi Kâtibi

Çekin halay, çalsın durmadan sazlar
Çekin ağır ağır halay düzülün
Süzülün oyunlar, süzülün nazlar
İnce beller, mahmur gözler süzülün

Tutun kızlar tutun birleşsin eller
Çalın sazlar çalın kurşun teller
Dönün kızlar dönün kıvrılsın beller
Uzun siyah saçlar tel tel çözülsün

Kayan yıldız gibi geceki izden
Bakışlar saçlısın kirpiğinziden
Etekler içinde naz eden dizden
Üzülün bu deli gönüm düzülün

Susuz ve tatminsiz, aranıp çırpınmış az gitmiş, uz gitmiş en sonunda işte böyle halaycılarla sazcular ortasında bağdaş kurup oturmayı hak etmişti. Sanatının eîçerlerini halkın havası ile şişiriyor, ruhunun susuzluğunu halk sanatının kaynağından gideriyordu. Bir dolu içti, bir dolu daha. Ne yüzünü buruşturup kendini büyük şehirlerin eğlencelerine dar attı, ne de ağzı açık hayran sızıp oralarda yattı. Bir de baktık, büyük şehirlerin arzı mahlûkaları arasında halk göklerinin risaletini yapmaya geldi. Hani, eski İran dininin dağda uzun bir inzivadan sonra şehir insanlarına kurttan kuştan yelden telden ses getiren bir Zerdüş'tü vardır, öylesine. Bir gün orta yayladan şehir yazıcıları ortaşına inivermiş. Ağzında memleketin taşından toprağından derilmiş yeni ve meçhul türküler vardı. Sanki muhayyel yerli şairlerin seslerinden ruhunun plâğına alınmış gibi yeni şiirler getiriyordu:

Varlığım neşesinde

Biri ölçer biri atar

Yüreğimin köşesinde

Yığın yığın buğday yatar

Bana bir hal olsa gerek

Buğdaylarım öbek öbek

Kalbur kalbur, elek elek

Biri eler, biri katar.

ve işte böyle bir şiiri daha:

Ali Reisin takası

Hey binesi de akası

Denizin yoktur şakası

Benim gönüm de öyledir

Âşıkların, yani eski halk şairlerinin hal tercümelerinde bir kısmı. hemen hepsinde müşterektir: Günün birinde ya köyün sürüsünü güderken, ya ağanın bostanını beklerken, ansızın ya yıldızların kendine seslendiğini, ya akar suyun kulağına mırıldandığını vehmeder, heyecanla korku arasında bayılır. bu arada gözüne pırlar görünür, aşk bâdesinden dolu sunar, uyanır, manzum sayıklamağa başlar.

Devrimizdeki şehir şairlerinin ermişlerinde de böyle müşterek bir kader var: Günün birinde. halk kaynağından dolu içmeleri. Böyeleri düşünürken Ahmet Kutsi Tecer'i hiç hatırlamaz olur muyuz? Küçüklükten ayrıldığı yurd toprağına, uzak diyarlardan edindiği duygularla, gönlünde hiç eksilmeyen eski muhabbetle ayak basmadan önce; sairimiz ince, hasta duygularını temiz bir dille, üzgün mırıltılarla şakır dururdu:

Bir gün parmaklığa elin varmadan

Bir titreyiş gibi çalar çingirak

Mevsimler geçtikten sonra aradan

Bu ses beni bir gün çağırısın bırak

Kapısının önünde çingırağına el atmadan bekleyen birisi vardı ama, bu, saz benizli yâr değil, eli sazlı âşıktı. Onu içeri alıp o zaman dinlemesini akıl etseydi belki daha çabuk erecek, genç yaşının coşkun şairliği araya gitmeden daha kıvrak yerli sesler verecekti. Sonraları Ankaradaki evinin eşliğini halk şairleri aşındırdı durdu.

Günün birinde vazife ile Sivas'a gitti. Bilmeden kaynağın başında yer alıvermişti: Bazı nazlı Pir Sultan Abdalların, Deliktaşlı Ruhsatlıların, Şarkışlalı Serdarîlerin, Sivralanlı Veysellerin vilâyeti Sivas'a.. Hangi taşı kaldırsan altından bir şiir kaynağı kumıldanan orta yaylaya kavuşmuştu. Ertesi yıl onu Sivasta bir âşıklar bayramı tertipliyor bulduk. Halk şairlerini karşılatıyor, söyletiyor, çaldırıyor. Kendisi de bağrında bağlaması eksik bir halk şairi coşkunluğu ile çalkanıp duruyordu. Aslında, durgun su gibi, zor ürperen, ağır ağır konuşan Kutsi'ye bir hal olmuştu. Nerdeyse köy delikanlılarıyla bağlama çalacak, nerdeyse köy kızlarıyla halay tutacaktı.

Rüzgâr yelkenlere çarpar
Sular birbirini kapar
Denizlerden bir ses kopar
Benim dilim de öyledir

Dalga davranır davranır
Sular çevrinir çevrinir
Yelken kıvrırır kıvrırır
Benim halim de öyledir

Artık ne kıyı ne fener
Denizler ağımlı gerer
Gönlümü okur enginler
Benim gülüm de öyledir

Yaşa Ali Reis yaşa
Yelkeni açalım başa,
İnelim Rize'den aş'a
Benim yolum da öyledir.

Artık, hiç şehir ağzı edebiyat yapmadan
dört satırcık bir Anadolu insanının sessiz kah-
ramanlığını tasvir edebiliyoruz:

Tüfeği almış destine
Yürür gecenin üstüne
Vuramı vurmamak kastine
Çarığı bağladı gitti

Bize, Anadolu havalarının duru sadeliğinin
de nasıl derin görgülü bir iç dünya yattığını
alacakaranlıkta şöyle bir gösterdikten sonra,
bizim hislerimize de tercüman olarak yanın-
daki bağlamacıya sesleniyor:

Çal bağlamacı çal eski türküler
Dirilt nağmelerini ataların
Dertli, Nuri, Emrah dile gelsinler
Duyur sesini eski ustaların

Gevheri, Seyrani, Sümmaniye an
Ömer gibi ağla, Kerem gibi yan
Şakısın dilinde Karacaoğlan
Bağlaman şenliğidir odaların
Köroğlu mu bilmem canlanan sende
Nedir dağ dağ gezen ses tezenende
Bu türküyü bilir baban, annen de
Sen de destansı ol bu dağların

Hani Dadaloğlu Kuloğlu Mustu
Küsmüş parmakları telleri paslı
Çal ozanların, aşıkların nesli
Duyur sesini eski ustaların

Artık onun en büyük zevki, bu aşıkları
yanına alıp, diyar diyar dolaşmaktı. Bir kere
yanında Veysel Şatıroğlu, üç beş vilâyeti gez-
di. Afyon'a uğradıkları zaman şöyle sesleni-
yordu:

Karahisar Karahisar
Ay gün sana kandil asar

Gündüz yakar gece kısar
İçin aydın özün nur mu?
Orasında burasında
Gezdim ahab arasında

Muhabetin sofrasında
Ağzı açık durulur mu?

Kâh türküyle kâh gazelle
İster yağmur, ister selle
Teccer'im Aşık Veysel'le

Gezen insan yorulur mu?

Dinleyin, henüz aslına erememiş, kökün-
den kopmuş dal gibi gündelik sellere kapılıp
giden avarelerin ağzından, Ilgaz dağlarındaki
çamlar nasıl sesleniyor:

Siz ağaçlar elbet beni bildiniz
Ben sizden ayrılmış yürür bir dalım
Ey çamlar köknarlar ey yeşil deniz
Ben kendi kendimi sürür bir dalım

Kırğım, içimden çıkmaz bu acı;
Gün oldu başıma, hasretin tacı.
Düşündüğüm zaman asıl ağacı
İçini yalnızlık büürür bir dalım

Ne sert kiş ne gümrâh ve gölgeli yaz
Ne ılık meltemler ne keskin ayaz
Mevsimler derdime bir şifa olmaz
Ben kökünden kopmuş çürür bir dalım

Memleketi köşe bucak, dağ taş dolaşmış,
halkla birlikte halk olmuş, bizi de halk um-
manında gasl etmeye çağırırken, ne kadar
sade, ne içli ve inandırıcı:

Şurda bir köy var uzakta
O köy bizim köyümüzdür
Gezmesek te tozmasak ta

O köy bizim köyümüzdür
Orda bir ev var uzakta
O ev bizim evimizdir
Yaftasak ta kalkmasak ta

O ev bizim evimizdir
Orda bir ses var uzakta
O ses bizim sesimizdir
Duymasak ta tınmasak ta

O ses bizim sesimizdir
Orda bir dağ var uzakta
O dağ bizim dağımızdır
İnmesek te çıkmasak ta

O dağ bizim dağımızdır
Orda bir yol var uzakta
O yol bizim yolumuzdur
Dönmesek te varmasak ta

O yol bizim yolumuzdur.

B. Kemal ÇAĞLAR

Ölümünün Yıldönümünde:

Vahit Lûtfi SALCI

Yazar: M. Halit BAYRI

«Türk Halkbilgisi Derneği» Neşriyat Kolu Reisi

Vahid Lûtfi Salcı, ömrünün son günleri-
ni nasıl geçirdi, hastalığı ne idi, ölümünden
sonra çoluğu, çocuğu ne suretle yaşıyorlar? Büt-
tün bu cihetleri bilmediğimizi esefle itiraf et-
mek zorundayız. Fakat, pek iyi bildiğimiz bir
nokta var ki, o da, Vahid Lûtfi Salcının eli al-
tında bulunan Türk dini folkloruna aid malze-
menin bir hazine değerinde oluşudur. Bu zen-
gin ve baha biçilmez malzeme acaba şimdi ne-
rededir? Bir kadirbilmezin tasarrufuna geçerek
şuna buna verilmiş, öteye beriye atılmış, dağı-
tılmış olduğu takdirde, bir taraftan Vahid Lûtfi
Salcının ölümüne ağlarken, bir taraftan da
bu acı ve meş'um hâdise karşısında teessüre ka-
pılmamak elden gelmez.

Vahid Lûtfi Salcı, hem musikîşinas ve şa-
ir, hem de çok kuvvetli bir folklorcu idi. O-
nu bu sıfatlarla tanımak, hayatını ışıklandırabil-
mek için ilk şarttır. Musikîşinas V. Lûtfi Salcı,
musikî alanında bize iki küçük eser yadigar
bıraktı ki, bunlardan birincisi «Gizli Türk Dinî
Oyunları», ikincisi de «Gizli Türk Halk Musi-
kisi ve Türk Musikisinde Armonî Meseleleri»
adlarını taşımaktadırlar. Yazanın kısa bir ön
sözle başlayan «Gizli Türk Dinî Oyunları»,
«Oyunlar hakkında neşriyat vesikalari üzerin-
de incelemeler», «Dinî oyunların menşei», «Gizli
dinî oyunlar nerede ve nasıl yapılır?», «Sema-
ların yapılışı», «Gizli oyunlarda armonî ve ko-
ro alâmet ve hareketleri», «Son söz» başlıkları
altında altı makaleyi ve onların sonunda bazı
ekleri ihtiva etmektedir.

Ön sözünde Vahid Lûtfi Salcı, «Türkiyede
gizli musikîler daha düne kadar cereyan etti-
ği gibi, bu kitapta anlattığım gizli oyunlar da
düne kadar cereyan etmiş olduğu halde, ne
ilim adamlarımız ve ne de bu uğurda uğraş-
tıklarını gördüğümüz ve bildiğimiz halkiyat-
cılarımız, bunlardan haberdar değillerdi. Bu
hususla bazı düşünceler yalnız görünüşe sapla-
nıp kalıyor ve ondan öteye gidemiyordu. Nete-
kim kitapta sebepleri tasrih edildiği gibi Türk
dinî oyunlarının herkesin huzurunda icra e-
dilmiş olan Mevlevî semalarından ibaret oldu-
ğu zannediliyor ve bunların halktan ayrı aris-
tokrat bir zümre olan Mevlevî salikleri tara-

fından Türk Şâmânîlik oyunlarından alındığı
aykırı mütalâalarla iddia ediliyordu. Bu kü-
çük risale, Şâmânîlikten kalma oyunların han-
gileri olduğunu ve Türkiye'ye nasıl girdiğini
ve kimler tarafından nasıl icra edildiğini yerli
yerinde ve cerhi kabil olmayan delillerle gös-
termek için yazılmıştır.» diyerek kitabını neş-
retmeğe kendisini sevkeden sebebi anlatmıştır.

Bundan sonra, oyunlar hakkında neşredil-
miş bazı vesikalar, üzerinde Vahid Lûtfi Sal-
cının heyecanla durduğunu görüyoruz. «Gizli
Türk Dinî Oyunları» sahibine göre, Anadoluda
kahir bir çoklukla yapılan tasavvuf hareketle-
rinde Mevlevî tesirleri olmadığı gibi, yapılan
edebiyatı da Mevlevî edebiyatı ve bunlar ara-
sında yapılan semalar da Mevlevî oyunları ol-
mayıp Horasan erenleri denilen şahsiyetlerle
Şâmânîlikten getirilen eski Türk dinine uygun
Türk halk tasavvufu, Türk halk edebiyatı ve
Türk semalarıdır. Böyle olduğu halde, bazı
kimselerin ve bu arada musikî üstadı merhum
Rauf Yekta'nın «Eski Türklerin Şâmânîlik adı
verilen dinlerinde birtakım merasim ve âyin
yapılırdı. Bu âyinlerin nasıl yapıldığına dair
etrafı malûmatımız yok ise de, bunların içinde
dinî mahiyeti haiz raksların bulunması ve bu
raksların da Mevlevî rakslarına benzemesi ihti-
mali çok kuvvetlidir. Çünkü son asırlarda Or-
ta Asyayı dolaşan Avrupalı seyyahların eser-
lerinden naklen musikî tarihinde görülen re-
simlere göre Anadoludaki Türk kabileleri ara-
sında Mevlevî rakslarının hemen de aynı denile-
cek şekilde ve dinî mahiyette raksların hâlâ
yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Mevlâna-
nın Orta Asyada Belh şehrinde doğmuş ve pek
genç yaşında Konyaya gelmiş bir Türk oldu-
ğunu düşünürsek, yaşadığı mistik hayatın icabı
olarak vakit vakit ma'nevî, ruhanî zevk ve
neşe ile coştuğu, mutasavvıflar lisanında vecdî
hal denilen haleti ruhiye ile hallendiği vakitte
Şâmânîlik devrindenberi Türkün anayurunda
carî olduğu tarzda raks etmiş olduğuna mu-
hakkak nazarile bakılabilir» demeleri aslısız
ve uydurmadır.

Buna nazaran Vahid Lûtfi Salcı, Mevlevî
semalarının eski Türk dinî âyinlerinde tesa-

düf edilen raksların temadisinden ibaret olduğunu red etmekte, bilâkis Alevî Türk kabileleri arasında yaşayan dinî oyunların bu vasfı taşıdığını ileri sürmektedir. Fakat şurasını itiraf etmelidir ki, düşüncesi pek haklı ve yerinde olan Vahid Lütfî Salcının bu hususta gösterdiği vesikalar, ancak son devrin basılı eserleridir. Bu noktada yapılacak asıl iş, ilk ve ana vesikalara gitmektir. İddiasının çelimsiz kalmamasını sağlamak için Vahid Lütfî Salcının bu ciheti özel bir önemle göz önünde bulundurmasını ne kadar isterdik.

«Gizli Türk Dinî Oyunları» nda bizce en önemli bölüm, dinî oyunların menşeile ilgili bölümüdür. Bu bölümde Vahid Lütfî Salcı, önce İslâm geleneğine, sonra da Alevîlerin inanışlarına göre semaın mahiyeti hakkında uzun uzadıya izahat vermiştir. Bu izahattan öğreniyoruz ki, Vahid Lütfî Salcı, Bektaşilik kadar tarihin derinliklerine kök salmış ve özelliklerini eski göreneklerden, ilk Türklerin âdetlerinden almış bir tarikat bulunmadığına inanmıştır. Merhumun bu inanışda haksız ve yalnız olduğunu söylemek istememekle beraber, Vahid Lütfî Salcının, bu noktada daha müsbet ve maddî olmasını, söylenti kabilinden tarihi mahiyeti olmayan unsurlardan değil, bugünkü ilim telâkkisine göre tarihi vesika denilebilecek kaynaklardan faydalanarak hazırlayacağı malzeme ile bir terkiib vücuda getirmesini, tezinin kuvvetlenmesi bakımından tercih ederdik.

Vahid Lütfî Salcının, gizli dinî oyunların neredede ve nasıl yapıldığına, semaların yapılmasına, dinî oyunlarda armoni ve koro alâmet ve hareketlerine dair eserinde tesbit ettiği malumat, tam anlamile orijinaldir. Bektaşî veya Alevî olmayanların giremeyecekleri yerlere çekinmeden giren müellifin, Türk folkloru ve din tarihi itibarile çok önemli ve hiç el sürülmemiş maddeleri bütün incelikleriyle ortaya koyması, Türk kültürü için ciddi olduğu kadar da yüksek ve değerli bir hizmet olmuştur.

Şair Vahid Lütfî Salcının, edebiyat alanında bıraktığı güzel yadigar «Saz Şairleri gibi...» adını taşıyan şiir mecmuasıdır. Bu eseri, çıktığı zaman kendisine yazdığı mektuba muşabil gönderdiği mektubda eserinden bahseden birkaç satırı da buraya nakletmekten kendimi alamadım:

«Basılan, Saz Şairleri Gibi... adlı şiir kita-

bım hakkında gösterdiğiniz teveccühlere pek çok teşekkür ederim. Efendim, bu bir zaruretini acıklı ifadesidir. Kitabın ön sözünde de anlattığım gibi Trakyalılar beni en ziyade Musikici ve şair bilirler. Trakya gazetelerinde ara sıra yazdığım şiirleri, her nedense köylülere varıncaya kadar zevk ile okurlar. Bu alâka ve teveccühe güvenerek bu kış düştüğüm ve sizin de bildiğiniz elim vaziyetten kısmen kurtulmak ümidile böyle bir şiir kitabı neşretmeği muvafık buldum. Yani eski halk şairlerinin dediği gibi destancılık ettim. Bu hususta Kırklareli Halkevinden yardım istedim, yaptılar. Hakikaten kitaba karşı tahminimden fazla alâka gösterildi. Hiçbir kitapçı ceme-kânına koymak lüzumu hasıl olmadan on beş gün içinde kitapların hepsi dağıldı ve satıldı. Lâkin kitabın bana kısım hiçbir faydası olmadı. Mart ayı da geldi. Şu kadar ki kışın yaptığımız istikrazları ödemeğe ve şimdide kadar kıt kanaat geçinmeğe yardımı oldu. İşte kitabın hikmeti vücudu budur. Bir ilim kitabı çıkarıyordum sürülmezdi. Ne yapalım, dediğiniz gibi feleğin kaldığı yerde yuvarlanıp gidiyoruz.»

Folkloreu Vahid Lütfî Salcının, bu alanda bıraktığı değerli yadigarlar, muhtelif dergi ve gazetelerin sahifelerinde dağınık bir halde. Bunlardan «Halkbilgisi Haberleri» ve «Yeni Türk» dergilerinde çıkmış olan bazı makaleleri bir araya getirerek «Trakya Şairleri» adı altında neşretmesini ben Vahid Lütfî Salcıya hatırlatmıştım. O da bunu kabul ederek eserini tertibe başlamıştı. Bu eser, Trakyalı Bektaşî şairlerinden Hacı Rasih Baba, Hasibi, Hayrani, Hüzmüz Hanım, Kurban İsmail, Muhiddin Abdal, Selâmi, Sulhi, Tevfik Baba hakkındaki etüdleri ihtiva edecek ve Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi tarafından neşredilmekte olan seri arasında yer alacaktır. O sırada Eminönü Halkevi başkanlığında bulunan Yavuz A-badan adında kısa görüşlü ve dar düşünüşlü biri ile anlaşmak ve birlikte çalışmak imkânsızlığı yüzünden benim dil ve edebiyat şubesi başkanlığından çekilmeliğim dolayısıyla Vahid Lütfî Salcının eseri basılmadı. Bu teşebbüsden bende yalnız bir hâtıra kaldı ki o da, Vahid Lütfî Salcının kitabı için hazırladığı ön sözdür. Bu «Ön söz» ü olduğu gibi buraya almadığı pek faydasız telâkki etmiyorum:

«Bu kitabımızın adı Trakya Şairleri olmakla beraber, sahifelerinde tetkik edilen şa-

Afyonkarahisar Türküleri: 1

Çekirge üstüne yakılmış bir türkü

Yazan: Osman ATTILÂ

Bu türküyü 1946 yılının güzünde Şuhut'ta derledik. Şuhut, Afyonkarahisar'ın ilçelerinden biridir: Mustafakemalpaşa'nın Büyük Taruz'u idare ettiği Kocatepe'nin yolu üstünde; tarihte mermerleriyle ünalmış meşhur «Sınada Şehri»nin bulunduğu yerde bir yayla kaba-sasıdır. Türküleri pek zengindir.

İderin çoğu Kırklareli ve havalisinden seçilmiştir. Bunun sebebi, Edirne şairlerinin hayatı ve hüviyetleri hakkındaki malumatın, basılmakta olduğu haber alınan «Edirne Tarihi»nde mevcut olması, Tekirdağı şairleri hakkında da Tekirdağı gazetesi başmuharriri arkadaşımız Hilmi Yücebaş tarafından «Tekirdağı Şairleri» adile bir kitab neşredilmiş bulunmasıdır. Ancak Edirneli ve Tekirdağı şairlerinden bir çoğundan eski tezkerelerle yeni edebiyat tarihlerinde bahsedildiği halde, kitabımızdaki Kırklareli şairlerinin hiç birine dair herhangi bir eserde en küçük bir kayıda tesadüf edilmesi ihtimali yoktur. Ben bu şairlere aid tetkiklerimi hazırlarken çok yoruldum. Fakat bazı değerli dostlarımın yardımlarını gördüm. Bu dostlar arasında Kırklareline bağlı Teke Şeyhler ve Ariz Baba çiftlikleri sahibi ve şair Selâmi'nin torunu, şair Servetin oğlu Muhiddin Özenbaş ile Karamanlı şair Andon Necati ve Alpüllüde oturan Edirneli Mehmed Hilmi Özeren, meşhur âşık Çınarınin oğlu Hacı Haşim en başda gelirler. Kitabımın kusur ve noksanı olmadığını iddia etmemekle beraber, bununla koca bir derya olan Türk edebiyatı tarihine küçük bir damla katabildiğimi sanıyorum.»

Vahid Lütfî Salcının ölümü üzerinden işte bir sene geçmiş bulunuyor. Bu bir sene içinde Vahid Lütfî Salcıyı sık sık hatırladım ve her hatırlayışta içimin sızladığını duydum. Çünkü bu garip ve avare adam, hayatının herhangi bir safhasında bir lâhza gülmek fırsatını bulamamış, ömrünü binbir meşakkat ve ızdırab ile geçirmiş, yaşamaktan tiksindiği demler olmuş, huzur ve saadeti zaman zaman ölümdede aramıştı. O, aradığına nihayet kavuştu. Fakat memleket kendisiyle birlikte yorulmak bilmeden çalışan bir fikir ve sanat adamını kaybetti.

M. H. BAYRI

Orada türkü derlediğim şahısların anlattığına göre, bundan 20 yıl önce, Şuhut'ta «İbiş Nine» adında bir «yakımcı» varmış. Uzun boylu, güçlü ve cesur olmasından ötürü, halk ona, asıl adı «Dudu» olduğu halde, kocasının adını takmış. Böylece «Yakım yakan» Dudu nine «İbiş Nine» olmuş. Halkın «Yakım yakardı» diye andığı İbiş nine 120 yaşında ölmüş.. Şuhut'ta son 50-60 yıl içinde yakılmış türkülerin yüzde doksanını o yakmış.

Aşağıda okuyacağınız türkü, 40 sene önceki çekirge âfeti üstüne, yine İbiş Nine tarafından yakılmış. Türküyü aynen yazıyorum:

ÇEKİRGE TÜRKÜSÜ

Çekirgenin teşiri

Arpa bûdey deşiri

Tek çekelim Devlete

Kimden alcek öşürü?

Çekirgenin zararı

Yere düşse gararı

Varın söylen Beytullaa

Ne ye veecek gararı?

Senir'in gayaları

İçinde mayaları

Gelin gidem çekirgeye

Başımızda ağaları

Enterimi al etdim

Yennerini dar etdim

Bu devletin gününde

Düşseğimi don etdim.

Âşar belâsı dolayısıyla o zamanki Devlet'i de iğneleyen bu türkünün daha iyi anlaşılabilmesi için mahalli bazı açıklamalar yapmamız zaruridir sanıyorum:

1 — Kelimeler:

«Teşir: rezil (teşhir edilmekten), Bûdey: Buğday, Deşiri: devşirir, Tel çekelim: telgrafıla haber verelim, Alcek: alacak, Gararı: kararı, Gararı: kararır ('K' yerine 'g' kullanıldığı gibi, kelimelerin sonlarındaki 'R' pek söylenmediğinden, kelime, böyle tesbit edildi. Nitekim 'Bir, ver, dur...' gibi kelimelerde de vaziyet aynıdır.), Beytullaa: Beytullah (o zaman Nahiye olan Şuhut'ta jandarma komutanlığı yapan Beytullah Çavuş), Senir: bir köy adı. Şuhut'ta yakın, Gelin gidem: gelin gidelim (Birlikte gidelim), Düşsek: Yatak, Yennerini: yen-

Konyalı Bir Koşukçu

Yazan: Afif EVREN

Konya'da bir kebapeci dükkanı

Dünya bırakılmaz sana doymadan,
Cânıma can katan pekmez helvası!
Yanıksın, tatlısın esmer kız gibi,
Parladın gönlümde bir yıldız gibi,
Sofranın sultanı o cız-bız gibi,
Tüttersin burnuma pekmez helvası!
Türksün, her şeyinle, özü'n gözü'nle.
Destanlar hak ettin böyle bir günle,
Yüksel zaferinle, şanla düğünle!
Tatlılar yosması, pekmez helvası!
Kurtulsam tadınla şol acılardan,
Seni gelin eden helvacılardan,
Ahp düğün yapsam pekmez helvası!

Öyle günlerde, ne olursa, yoksulla-
ra olur. Mahrumlukları katmerlenir. Ya
zengine? O (arabasını, nasıl olsa dağ-
dan aşırır ama, züğürt düz ovada yolu-
nu şaşırır) İşte, acısının feryadı:
Kar yağdı, kar yağdı kapandı yollar,
Soğuktan titreşir, hayli yoksullar,
Vurguncuya aktı, liralara, pullara,
«Zengin arabasın dağdan aşırır;
Züğürt düz ovada yolun şaşırır!»
Karılar durmaz dolar, (kemre beli) ne-
(Toros) bürünür de beyaz şalına,
Nasıl dayanılır ayaz yeline?

1942 de yiyecek maddelerinin pahalı-
lanması üzerine bir Konya koşuk-
çu ve destancısı da (*) dert yanmaktan
kendini alamamıştır. Şeker pahalıların
da Konyanın mis gibi, yanık yanık ko-
kan nefis pekmezi; ondan yapılır çarşı
helvası yerinde durur mu? O da yük-
selir elbette!..

İşte destanı:

Akşekerim uçtu, kuruldu tahta,
Üç beş kuruş alan şu karabahta,
Şehinşah kesildin pekmez helvası!
Kazandan leğene akışın başka,
Zengini gözünden çakışın başka,
Esir ettin beni, düşürdün aşka,
Kurbanın olayım pekmez helvası!
Benzin var pekmezim aşürelere,
Dipdiri yaparsın, devâsın derde,
Kara sevdâ gibi divâne serde!
Yer aldın, kuruldu pekmez helvası!
Canânı, hayatı sende bulurum.
Aldıkça kokunu sermest olurum,
Tatmazsam tadını billâh ölürüm,
Ömrümün sultanı pekmez helvası!
Değerin yüksektir iki (Kayma) dan,
Bilirim geçemen baygın aymadan,

lerini, Verecek: verecek, Enteri: entari...»

2 — Mısralar:

Gelin gidelim çekirgeye

Başımızda ağaları...

Devlet'in çekirge âfeti gibi memleketi her
yıl silip süpürdüğüne işaret olmak üzere
«... Başımızda 'ağa'ları!» denilmektedir. Sonra:

Bu Devlet'in gününde

Döşegimi dön ettim.

mısrâ ile de «vergi vermekten, in Malden, se-
fâletten üstümüze başımıza bakmağa mecalimiz,
maddî takatimiz kalmadığından; üstüne yatıp
uyuduğumuz yatağın bezinden don yaptık» di-
ye (Devlet) adamakıllı itham edilmektedir.

3 — Türkü. Şuhut'ta iyi türkülerden
bay Ahmet Köksal'dan derlenmiştir.

MİLLÎ TÜRK DESTANI ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR Halûk Nihat PEPEYİ ve Eserleri

Yazan: İhsan HİNÇER

«Türk Halkbilgisi Derneği» İ. H. Üyesi

Türk Destanı'nı yazmak, Ziya Gökalp'ın
milliyetçilik ve vatancılık hareketleriyle hisse-
dilmiş, bu maksatla mütareke devrinin genç
şairleri, başlarını bu ufka çevirmişlerdir. Bun-
ların içinde Orhan Seyfi ve Faruk Nafiz gibi
şairler, birkaç örnek verdikten sonra bu me-
sainin zorluğunu göreyerek, aşk neşideleri yaz-
mak yoluna saptılar. Bu sırada mütarekenin
bütün acılarını okuduğu mektepte, istiklâl ve
hürriyet aşkile dindirmeye çalışan Halûk Ni-
hat, ilk tecrübelerini yapmaya ve temiz bir li-
sanla lirik mahsüller vermeye başlamıştır. Bil-
hassa mektep arkadaşı Prof. Hilmi Ziya Ülken,
onu bu yolda ısrarla devama teşvik etmiş ve
Mehmet Akif'le Mithat Efendinin bu çığırın
gelişmesi karşısında yaptıkları hücumlara ba-
şarı ile cevap vermişlerdir.

Halûk Nihat Pepeyi otuzbeş senedenberi,
Türk Destanı'nı yaratmak gayesinden bu gü-
ne değin zerre kadar inhirafta bulunmadığı gi-
bi, heyecanını da asla kaybetmemiştir. Bilâkis
onun yalnız olarak devam ettirip götürmeye
çalıştığı bu yola, son yıllarda Basri Gocul, Fa-
zıl Hüsnü Dağlarca gibi genç şairlerle, milli
şürlerle temayüz eden ve halen (Battal Gazi)
destanı üzerinde çalışan kudretli ve güzide şa-
irimiz Behçet Kemal Çağlar da iltihak etmiştir.

Hilmi Ziya Ülken'in dediği gibi, destan,
şerefli günleri takip eden günlerde doğar: «İl-
yada, Yunan sitelerinin kendilerine çekildik-

«Zengin arabasın dağdan aşırır;
Züğürt düz ovada yolun şaşırır!»
Etin itibarı yücedir yüce!
Ulaşamaz oldu. fakirle cüce,
Kolay mı dayanmak bu yaman güce?
«Zengin arabasın dağdan aşırır;
Züğürt düz ovada yolun şaşırır!»
Sorma aramızın (şeker) rengini,
O buldu itibar, nüfuz dengini,
Astı (parda) sına keyf hevengini!
«Zengin arabasın dağdan aşırır;
Züğürt düz ovada yolun şaşırır!»

leri bir devirde vücade gelmiş; Şehname, İra-
nın Arap ve Türk devletleri elinde bulunduğu
sırada yazılmıştır. Birbiri arkasından istilâ-
ra uğrıyan Hindin büyük epopeleri eski hâti-
raları canlandırarak teselli bulmaktan, ilerisi
için iman kuvveti aramaktan başka bir şey de-
ğildir. İsveç ve Rus esaretinden kurtulmak için
didinen Finlerin Kalevela destanlarında da ay-
nı hali buluyoruz.»

İşte, Halûk Nihat ta, mütareke devrinin
en acı günlerinde bir destan yaratmak işiya-
kile ilk eserini vermiş, çalışacağı yolu tayin
ve tesbit etmiştir.

Hilmi Ziya, destan yazmamakla beraber,
destan yazan her şairle mesai ve fikir birliği
etmiş ve bu uğurda inkârî kabil olmayan
emek sarfetmiştir. Onlara her türlü yardımda
bulunmuş, mevzuu intihapta işbirliği yapmış-
tır. Kendisi, Halûk Nihat'ın destanları için di-
yor ki: «Halûk Nihat'ın destanlarında — yazış
tarzı ve ifade itibarıyla — daima archaïque bir
zevk hâkimdir. Ve bu, destanın başladığı ye-
re inmek ihtiyacından doğduğu için tabiidir.—
Zaman itibarıyla birbirini takip eden kısa fas-
lalarla yazılmış olduğu için, bu kitaplarda, bir
ifade ve duygu ittisali kolaylıkla farkedilir.
Böyle olmakla beraber, ilk hikâyede destan li-
sanına, hattâ süsüne yeni giren muharrir, so-
nucusunda maharet ve alışkanlıkla çıkmıştır.»

Bizim tesbit ettiğimize göre, kuvvetli ve
idealist, aynı zamanda ne yapmak istediğini bi-
len değerli şair Halûk Pepeyi'nin bugüne ka-
dar altı kitabı çıkmış bunlardan bir kısmı bir
kaç defa basılmıştır. Bu da iyi işlenen ve ya-
zılan bu nevi eserlerin halk ve münevverler
tarafından tutulduğunu göstermektedir.

1 — Halûk Nihat'ın ilk, destan kitabı: 1928
de (Geçmiş Zamanın Masalları) adı altında neş-
redilmiştir. Bunun içinde: «Şah İsmail ile Gü-
lizar» ve «Süleyman Şah» destanları yer almış-
tır.

2 — Aradan altı sene geçtikten sonra (Türk
Destanına Giriş) adı ile ilk kitabında iki
destanla «Tahir ile Zühre» yi birleştirerek ye-

niden bastırıldı. Bu, eser, 1934 de basılmıştı. O zamanlar, Faruk Nafiz ve Behçet Kemal gibi şairler de manzum milli piyesler meydana getirmeye başlamışlardı.

3 — Aradan iki sene geçmişti ki, bu defa 1936 da (Çanakkale) yi neşretti. Mehmet Akif'in «Çanakkale Şehitlerine» şiirinden başka bir esere kavuşmamış olan Çanakkale, bu destanla yeniden ele alınmış oluyordu.

4 — Aradan iki sene geçmişti ki, (Mütareke) neşredildi. Eserin sonunda Hilmi Ziya'nın bir yazısı da yer almıştı.

5 — Halûk Nihatın memleketin dört bucağında aldığı idari âmirliklerde gösterdiği devamlı çalışma ile Destancılığa veda ettiği samimî bir devrede karşımıza (Millî Mücadele) destan ile yeniden çıktı. 1940 tarihini taşıyan bu eser, bu ideal ve feragat sahibi şairin atıldığı yolda ısrarla devam ettiğini gösteriyordu.

6 — Bunu 1945 de basılan (Türk Destanından) epopesi takip etti. 1947 de ayrıca Çanakkale'nin ikinci tab'ı yapıldı (*).

Bütün bu destanlardan örnekler verip, üzerinde uzun uzun durmak isterdik. Fakat buna derгимizin sayfaları müsait olmadığından, aşağıya her eserden birer parça almakla iktifa edeceğiz. Ancak, değerli şairin de bu yolda bize daha başka örnekler vereceğine inanıyoruz.

TAHİR İLE ZÜHRE'den

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde,
Ne Babilde, İranda, ne Mısırdı, ne Çinde,
Benzeri olmayan bir zengin Padişah vardı,
Dağlarından gümüşler su yerine akardı.

Ne o engin denizler, elvan elvan bahçeler,
Dilere destan olan o namlı eğlenceler,
Bu kutlu padişahın kudretini yenmezdi.
Yine bir gün bir acı şahun gönlünü ezdi.

Veziriyle birlikte bahçesinde gezerken,
Aksakallı bir derviş dedi: «Padişahım! ben,
Dileği olanların duasını ederim;
Buna karşı, ben, ancak, beşyüz altın isterim.»

ÇANAKKALE'den

Karşunları, dumani dalgayı yara yara,
Katran boyalı kayık yanaştı kayalara.
Battal Gazi ne oldu, Zalığı Rüstem merde?
Bugünün eşi yoktur geçmiş mucizelerde..
Hani bir haykırışla dağıtılan ordular?
Şehnamenin sesinde bugün bir kısıklık var?
Hani ot biçer gibi düşmanı kesen Tahir
Gürziyle ecel gibi hızlanıp esen Tahir?

Ölümü tâ kalbinden öldüren Şah İsmail,
Bu kan denizlerinde bugün bir damla değil.
Hani o masalların yaprak gibi dökülen,
Korku gibi titriyen, nokta kadar küçülen,
Kaleleri ne oldu? Kılıçaslan nerede?
Rüzgâr gibi yetişen Hızır sultan nerede?
Boşyere gözetliyor denizler Barbarosu,
O günleri anmamak mümkün değil doğrusu.

MÜTAREKE'den

Dolaştı bütün şehri, içi zehirle dolu,
Çılgın bir cazbant gibi kayıyordu Beyoğlu.
Caddeler dalga dalga, düşman bayrağı kat kat,
İçkili başlar gibi coşmuş sanki tabiat.
Selim ne düşünürdü, ne ummuştu, ne buldu,
İstanbulun içinde bu başka İstanbuldu.
Bir gün alev bayraklar eserken sağdan, soldan,
Onlar, kartallar gibi geçmişlerdi bu yoldan.
Denizleri aştılar, dağları saymadılar,
Seneler önlerinde uzadı bir yol kadar.
Önlerinde iki yol: Biri düzgün, biri dik,
Biri taze bir iman, öteki ümitsizlik..
Bekir bey geri döndü, başı çöl gibi kuru,
Sürdü azgın atını Selim Güneşe doğru... ?

MİLLÎ MÜCADELE'den

Kaçıyor arkasından dağlar, dereler bile,
Onları durduramaz kalksa «İskender» bile!
Erligi kazıyarak kendi şaheserinden,
Türk diye kaçıyorlar artık gölgelerinden.
«Cesaret», önlerine çıkıp, dese: «Benim, ben!»
Kaçarlar ecel gibi koşan Türk neferinden...

Kan sesi, ölüm sesi sinmiş bütün sırtlara,
Tarihin yüzü dönmüş şimdi Dumlupınar' a
Her yandan kapatılmış düşmanın deniz yolu,
Sağında piyadeler, solda süvari kolu.
Başkumandan tepede, düşman karşı sırtlarda,
Bir kıyamet kopacak bugün «Dumlupınar» da!

TÜRK DESTANINDAN örnekler

Açılan bir kapıdan sel sel boşandı olurdu,
Sokaklarda boğuşma, kanlı, ümitsiz savaş.
Kaçan asker kurtuluş yolunu soruyordu,
Bizans bir gemi gibi batıyor yavaş yavaş.

En önde şehitlerin taşıdığı bayraklar,
Fatih şehre giriyor, İstanbul Bizans değil.
Başı yükseliyordu, tâ yıldızlara kadar,
Bayrağının altında giden yeni bir nesil.

İhsan HİNÇER

(*) Halûk Nihat Pepeyinin müntezir eserlerinin mevcut olanları, İstanbul, Babiâli C. No. 155 İnkılâp Ktb. de bulunur.

Âşık Ömer'in Yeni Şiirleri

— III —

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

Burdur Ortaokul Müdürü

— 9 — (1)

Ben bugün ol barigâh-ı dilrübaya uğradım
Payine yüz sürmek için hâk-i paye uğradım
Arz-ı ilâm etmek için halimi kasdeyledim
Vardım amma bir tükenmez maceraya uğradım
Küşe küşe deste-i dürcan(?) arar derler imiş
Kande bir mahpeyker olsa ol sarar derler imiş
Benden için ey sanem dilber sever derler imiş
Hâşâ lillah böyleyin çok iftiraya uğradım
Hayli demdir görmedim ol gözleri mestaneyi
Hişm ile baktı yüzüme nâre yaktı sineyi
Bendesine siz köyümden ne ararsınız dedi
Cürmümü affeyle şahım bir ricaya uğradım
Ey ÖMER sevdiğim gibi var mıdır bir bağı tuc
Küşe-i destareden kâkülleri göstermiş uc
Camehâbından hezaran naz ile kulmuş uruc
Himmet-i serir değıştı ejdehaya uğradım

— 10 —

Ya İlahi kıl kerem cânâne yol ver varayım
Koyma beni gurbette irfane yol ver varayım
Nice bir seyyah olayım baş açık yalın ayak
Bülbül oldum her seher gülşene yol ver varayım
Âkıbet seyyah olup gurbette kaldım mah-ü sal
Aksine döner felekler kime edem vaf-i hal
Dâd-i Haktan ola yoksa kimseden olmaz mecal
Bunca terkeylediğim yârâne yol ver varayım
Sinem üzre olmadadır dâğ dâğ onsuz benim
İki çeşmim akmadadır çâk çâk onsuz benim
Nice miskin ola bensiz bağ bağ onsuz benim
Misr içinde Yusuf-i Ken'an'a yol ver varayım
Âşk ile yârân ola hayrette kaldım bir zaman
Âleme mihman olup gurbette kaldım bir za-
Dideler giryan olup hayrette kaldım bir zaman
Der ki ÖMER ey Hudâ miskene (2) yol ver varayım

— 11 —

Ey Cenab-ı Kibriya meskene (3) yol ver varayım
Yüz sürüp toprağına vatana yol ver varayım
Büt-i sirin diyar-ı gurbette kaldım ağlarım
Gitti elden rahatım dermana yol ver varayım
Nice bir geçsin bugünüm ah ile afgan ile
Nice bir kalsın bu iki gözlerim giryan ile
Meclis-i yârân içinde dem sürüp devran ile

İntizarın çektiğim yârâne yol ver varayım
Kalmışım yad eller içre halim gayet harap
Kaplayıp dört yanımı verdi firakat ızdırıp
Hak Habib'in aşkına eyle duayı müstecap
Âşık-ı dilhastayım dermana yol ver varayım
Der ki ÖMER dembedem artmaktadır

..... mihnetlerim
Ziyade oldu hususa gam ile firakatlerim
Ya İlahi kes bu gurbet ellerden kismetlerim
Kıl kerem olsun beni handana yol ver varayım

— 12 —

Hak muradım nazlı yârimdir gelen
Derd ü gam bir yana kendi intizarımdır gelen
Ben divan durmuşam el bağlayıp selâmina
Salınıp bin naz ile ol şivekârımdır gelen
Andelibim güle baktı gül gibi güldürüm
Sanasın ki sundu vuslat teskin oldu nârimiz
Ruhları hurşid-i ahmer lebleri güldürüm
Hâsılı ömrüm firavan meyvedarımdır gelen
Râh-i aşkında cânânım yana yana eridim
Keremine nail oldum gamın ile eridim
Bu sinemin yarasına emir bulunmaz der idim
Ma'nide Lokman olan ehli-i timarımdır gelen
Sahra (?) edip Yakup gibi zâr ile insan olan
Kâh cefada kâh safada bulunur her can olan
Der ki ÖMER vücudum mîsrına sultan olan
Yusuf-i Ken'an şah gibi memrah zârımdır gelen

— 13 — (4)

Yâr için ben ağlar oldum kimseler dahletmesin
Hem yanıp ben büryan oldum kimseler
..... dahletmesin

Âşık olmak müşkül iştir çekmiyen bilmez anı
Ansızın geldi serime kimseler dahletmesin
Görmedim yârin vefasın geçti ömrüm zâr ile
Âşıkın yanmaz vücudu nice yüz bin nâr ile
Hacca varmaktan sevaptır bir sarılmak yâr ile
İşidip te bu sözleri sofiler dahletmesin

(1) Diğer bir varyantı için bk. S. N. Ergun, *Âşık Ömer Divanı*, s. 252, No. 436.

(2) ve (3) «Miskine» şeklinde de okunabilir.

(4) Diğer bir varyantı için bk. S. N. Ergun, *Âşık Ömer Divanı*, No. 480.

Urfada çığrılan birkaç türkü

Yazan: Nazmi ÜNAL

Geçen yazımda, Urfadaki İzol âşiretine temas etmiştim. Bir de Karakeçili âşireti vardır ki, yüzyıllardanberi Türk âdet ve an'anesile mücehhezdirler. Hiçbir âdet ve an'anelerini bozmuşlardır. Misafirperverlik bunlarda da, keza kemalile mevcuttur. Her âşiretin

Âkıl ü nâdân olanlar hiç etmezler dahl ana Sofunun pendî görülmez oldu şimdi hiç bana Deseler eyle feragat gelse âlem bir yana Ben yârimden fariğ olmam kimseler dahletmesin Her seher bülbül misali konarım gül dalına Aldanırım çok zamandır ben yüzünün alına Der ki ÖMER ölürsem de bir güzelin yoluna Ben vücudum zârî kıldım kimseler dahletmesin

— 14 —

Hüsününü temaşa kıldım ol şah-i cihanımın Payına düştüm bugün çeşm-i hub cihanımın Ağlarım vakt-i seherde mecnunuyum şahımın Can ile başı feda ettim yoluna yârimin Sil efendim boz bulanık lâl ü mercanım benim Arzuhalim okunuyor dinle efendim benim Bu şerefli gün için çekinir canım benim Kolumu bendeylesem beline ben yârimin Der ki ÖMER medheylerim sevdiğimi dembedem Der görenler barekâllah öldüğüme gam yemem Verseler Bağdat'ı Şam'ı Mısır'ı dahi istemem Değişmem dünya malına bir telini yârimin

— 15 —

Çözme zülfün dilbera diller perişan olmasın Seyreden âşıkların kem akılı talan olmasın Şem'i ruhsarına karşı her gece pervane-vese Yakılır bakıp seha yanına suzan olmasın Eyle şahım bir adalet sen bana bir ben sana Olmayınca böyle lezzet sen sana bir ben sana Bir gece tenhaca elbet sen bana bir ben sana Çalalım sazları hem yanında insan olmasın Rahmeylesen bu dil-i nâlânıma hayfa güzel Başın için gözyaşım gel eyleme derya güzel Kasdın öldürmek ise ben aşika kıyma güzel Bari bildir suçumu nâ-hak yere kan olmasın Der ki ÖMER doluptur derya-yı medhi sitemi? Dönmezem bin pare kulsan böyle sanma sinemi Ben şehid-ül-âşıkım oku bir Yâsin'imî Yoluna can vermiyenler ehl-i iman olmasın

mahallî âdet ve göreneklerde ittifakları ve alışkanlıkları mevcuttur. Kendini duyurmamış halk şairleri vardır ki, Urfada garip dostu olarak tanıdığım otelci Mahmut Erbaş delâletile konuştuğum Hacı Bekir Yurdsever isminde bir halk şâiri bana, Urfanın mahallî düğün âdetlerinden bahsederek, şu mânilerden örülmüş türküleri söyledi:

**Kalemi kaşda koydun
Gözümü yaşda koydun
Sen gittin de gelmedin
Bizi ateşte koydun.**

**Gün geçer zaman ağlar
Yay çeker keman ağlar
Vatandan ayrılann
Gözleri yaman ağlar.**

**Koyunlar kuzlayınca
Yaralar sızlayınca
Ben seni nerde bulam
Gönül arzulayınca.**

**Buradan atlı geçti
Yarama baktı geçti
Tabib bana dokunma
Yaramın vakti geçti.**

Hacı Bekir Yurdsever'in yukardaki türküler gibi daha birçok türkülerini bir yaz gecesinde mehtâp ve elektrik prıltıları içinde dinledim.

Ahmet Canbeyli, Mustafa Güven, Kadir Hatipoğlu gibi Urfanın yiğit ruhlu insanlarından Urfaya ait menkıbeler dinlemek fırsatını buldum.

Nemrudun Halil İbrahim peygamberi ateşe attığı yerde hasıl olan balıklı göl ve Halil İbrahim peygamberin mesken edindiği mağara gibi tarihî ve aynı zamanda folklorik bir değeri olan mahallerden de bundan sonraki yazımda bahsedeceğim.

Makedonya Yürük Folkloru

MENŞE, RİVAYET ve MENKİBELER

— IV —

Yazan: İbrahim GÖKÇEN

4) Yürüklerin kısmı âzâmı, Anadoluda, bir kısmı da, Rumeli'de bulunmaktaydı. Bunlar, Türk âşiretleri idiler. Bu âşiretlerin «Nizam ve intizam altına alınmak, imparatorluğun müdafaası için onların kudret ve kuvvetlerinden istifade etmek üzere «Osmanlı hükümdarlarından Fatih ve Kanuni Süleyman tarafından kanunnameler yapılmıştır (1).

Fatih'in Kanunnamesinde, Yürüklerin teşkilât ve vazifeleri yazılıdır. Evliya Çelebi de, bunlar hakkında malûmat vermektedir. Yürüklerin otuz neferi, bir Ocak itibar olunurdu. Her Ocaktan 5 neferi Nöbetli olmak üzere, Eşkinçi ve 25 neferi de yamaktı. Eşkinçiler, Yamaklardan ellişer akçe alup sefere giderlerdi. Yürüklerin seferdeki vazifeleri, top çekmek, Bosna'daki madenlerde top yuvarlağı dökmek, kale duvarları yapmak, kale muhafızlığında bulunmak, donanmada çalışmak, kereste tedarik etmek, cami ve emvali-miriyye tamir eylemek... gibi şeylerdi (2).

Yürüklerin, iptidaları, hiçbir yere bağlı olmadıkları, üç günden fazla bir yerde durmadıkları anlaşılıyor. Fakat sonradan, Yürükler, konar göçerlikten vazgeçmişler; bazı yerlerde, iskân edilerek Raiyyet olmuşlardır. İşte

(1) — Anadolu'da Türk âşiretleri A. Be-fik. S: I.

(2) — Evliya Çelebi, Selânik'den bahsederken, diyor ki: «Paşasının, tarafı Padişahi-den Hassı 280833 ve cümle zeameti 36 ve cümle timarı 262 ve Selânik Yürükân Ocakbeyi zeameti 400 adet zeamettir kim Topkeşan Yürüklerinin üzerlerine mübaşir olub hini seferde camuslar ile Balyemez topları çekerler. Bu erbabı zuema ve erbabı timar Ocak Yürükân Beyi askeri ve paşasının askeri ile hini seferde kanun üzere Cebelülâr ile cümle altı bin adet güzide pür silâh âmade asker olup amma bu askeri taifesinden maada bu Sancakta Eşkinçi askeri kâmil 12000 Yürükân ve Çitakan askeri vardır. Bunlara defteri hakanide müs-lüman Selânik Yürükânî derler.

Mayadağ bölgesindeki Yürüklerin, bu kabilden olmak ihtimali vardır. Yalnız, bu köyler Yürüklerinin, hangi tarihlerde, buralara iskân edildikleri hakkında henüz elde bir vesika yoktur.

e) Bu yürüklerin önemli bir kısmı, Alevi zümresindeki. Alevilik ve Bektaşîliğin diğer bölge ve köylerde de müntezir bulunduğunu kabul etmekle beraber, hassaten, Yürüklerin böyle bir itikada salık olmaları, şu tarihi hâdiseyi hatırlatmaktadır:

15. asırda Safevi hükümdarı Şah İsmail, Osmanlı ülkesinde müthiş bir şiiil propagandasına girişmişti. Maksudı, Osmanlı ülkesini zaptetmekti. Bunun için Anadolu'da manevî zemin de elverişli idi. Osmanlı hükümdarı II. Bayazıt, bu hareketlere karşı lâkayitti. Sonradan bazı tedbirlere başvurdu. Şah İsmail'in alevilik propagandasına kapılarak şii olan bazı Türk âşiretleri Erdebil'e göçüyorlardı. İşte II. Bayazıt bu muhaceretin önüne geçmek teşebbüsünde bulundu. Bu arada bazı Rüesayı da Rumeli vilâyetlerine tehcir etti. Mayadağ, Karasınan, Alçak yürüklerinin kısmen Bektaşî olmaları, bunların o zaman göçmüş olmalarını hatıra getiriyor.

RİVAYET ve MENKİBELER:

a) Yürük köylerinin isimleri: Mayadağ = Maya+dağ kelimelerinin birleşmesinden hasıl olmuştur. Rivayete göre buraya yerleşen göç, «Maya-larla yani develerle gelmiş. Mevki de dağlık olduğundan buraya bu isim verilmiştir.

1935 te Dolmabahçe sarayında Türk dili konferanslarında İbrahim Neçmi Dilmen'in ortaya attığı tezler arasında Mayadağ'dan bahsetmesi çok dikkate şayandır. Merhum İbrahim Necmi Dilmen, Mayadağ ismindeki Maya'nın Meksika'da yaşamış olan Mayaların medeniyeti ile lisani bir alakası olduğunu ileri sürmüştü. Buna göre Mayadağ isminin bir kabile adı olarak kabul edilmesi akla en uygun gelen bir harekettir.

«Menakib-i Seydi Harun» da geçen (May-

dağı), Seydişehir ile Bozkır arasındaki Mayadag'dır. Bu isimle, Mayadag ve Karasınan köyleri halkının Konyadan Rumeliye geldikleri rivayeti arasında dikkate değer bir benzerlik vardır.

b) Karasınan: ismi, Sinan Bayraktardan kalmıştır. Burada iskân edilen aşiretin bayraktarıymış. Köyü teşkil eden kitle, yedi oymaktan mürekkep imiş. Bu oymak tâbiri hâlâ bu yürükler arasında kullanılmaktadır.

1 - Hacıoğlu oymağı, 2 - Emirli oymağı, 3 - Paşalı oymağı, 4 - Çukla oymağı, 5 - Tırnaklı oymağı, 6 - Donlu oymağı, 7 - Ayvazlar oymağı.

Bu oymak vaziyeti, Mayadag için de varsa da oradaki isimleri tesbit etmek mümkün olmadı. Yalnız Mayadag köyünün batısında (Alaybey'i) denilen bir mevki vardı. Buna nazaran Mayadag köyünün daha kalabalık bir kitle tarafından kurulduğu kabul edilebilir. Nitekim yürükler Makedonya'dan Anavatanına göçmeden önce bu köyün hane yekûnu bini aşırıydı.

e) Alçak: Yedi küçük köyün umumî adıdır. Bu küçük köyler şunlardır: 1 - Baraklı, 2 - Saraçlı, 3 - Destamarlı, 4 - Eğribucak, 5 - Hacıbarı, 6 - Oruçlu, 7 - Aşağımahalle. Rivayete göre Mayadag ve Karasınan'a yerleşen göç içinde bir reis, arkadaşlarına karşı ihanete bulunmuş. Bu yüzden oralara uzaklaştırılmış. Adlarına da Alçak denilmiş. Halbuki, Alçak köyleri Mayadagına nazaran daha münhat arazide olduğundan bu adlandırmanın tabii vaziyet icabı olacağı yakın bir ihtimaldir.

Hülasa:

Mayadag, Karasınan, Alçak köyleri halkı olan yürükler, 14. asır sonu veya onbeşinci asır içinde Anadolu'dan getirilmiş Türklerdir.

Bu göçler, buralara yerleştirilirken Makedonya'nın beşeri durumu nasıldı? Bu, ayrı bir mevzudur, sadedimizden hariçtir. Ancak şu kadar söylemek lâzım gelir ki, Osmanlı Devletinin Makedonyadaki iskân siyasetinde şu hedefler göze çarpar: Anadolu'dan getirilen yürük kitleleri daima yüksek yerlere yerleştiriliyordu. Bunlara verilen emlak ve arazinin bir kısmı yerli Bulgar veya Rum köylerinin sınırları içindeydi. Bu arazi, yerli Hıristiyan Halk tarafından yarıcılık usulü ile işlenirdi. Elde edilen mahsulün yarısı malsahibi olan Yürüklere verilirdi. Böylelikle hem birer karakol gibi

olan yürük köyleri vasıtasıyla askeri bir ocağa sağlanmış olur, hem de arazi atıl kalmamış bulunurdu.

Osmanlılar, Balkan'ları istilâ ettikleri zaman buralarda daha evvel gelmiş, Bulgar, Peçenek, Kuman vesaire gibi islâvlaşmış, yahut Bizans'ın tesiriyle hıristiyan olmuş Türklere tesadüf etmişlerdi. Rumeli'de ve hassaten Makedonya'da Türkler, kendilerini iki kısma ayırıyorlardı: 1 - Yürükler, 2 - Çitaklar.

Çitakların şiveleri ile yürük şivesi birbirinden farklı idi. Yürük şivesi daha ziyade Anadolu'yu hatırlatır. Birçok kelimeler Anadolu'dan getirildiği gibi muhafaza edilmiştir. Bu fark, sade lisanda değildir. Kıyafette, gelenek ve göreneklerde, şarkılarda kendisini gösterir. Mayadag Yürükleri arasında şöyle bir rivayet vardı: Türkler buralarını istilâ edince askerler yerlilerin evleri ile yeni gelen Türklerin evlerini bir birinden fark edemezlermiş. Müslüman olan ahalinin evlerine hıristiyan evi zannedip girerlermiş. Bundan şikâyet olunmuş. Türk komutanı (Müslüman olanlar çitaklarını ak etsinler!) diye emir vermiş. Bundan «Çitak» kelimesi meydana gelmiş.

Anadolu'da Çitak, gözü pek adam demektir. Bu rivayetle Çitak kelimesinin Anadolu'daki mânası birbirini tutmamaktadır. Mesele muhtacı tetkiktir (3). Diğer yandan Ziya Gökalp. Çit diye Türklerin serhat ülkelerine verdikleri bir isimdir, diyor (4). Evin hududunu ifade eden «Çit» te ihtimal ki aynı kelimedir. Çitak köylerinin diğer bir hususiyeti de çok defa Bulgarlarla müşterek bulunmasıdır. Halbuki yürük köyleri daima müstakil ve sırf

(3) Çitak kelimesi Aşıkpaşa zade taribinü 182. sayfasında geçer:

«Hasan kim kendüyü key er sanurdu.
Çağatayda, Acemde oznevurdu.
Ve hem derdi Çitakla buluşayın,
Çürük itikadına inanurdu.
Dahi anmaz oldu Hasan Çitağı,
Çitak anılsa Hasan utanurdu.
Çitak urdu Hasan başına yumruk,
Ve ger kurtulsa belki uslanurdu.»

Fatih ile Karakoyunlu hükümdarı Uzun Hasan arasındaki Otluk Beli Savaşı için yazılan bu manzum parçada Çitak, Osmanlı Türkü mukabilinde kullanılmıştır.

(4) Türk Medeniyeti Tarihi. S. 188, Ziya Gökalp.

İki Mutasavvıf Şair:

Turabî ve Edip Harabî

Yazan: Enver BEŞE

Turabî onsekizinci asrın ikinci nisfında yaşamış mutasavvıf şairlerimizdendir. Hasan Deden önce Kırşehirdeki Hacıbektaş Dergâhının postnişini olup, Anadolu'daki Bektaşî köylerinde kerematinâ dair menkıbeleri, pek çok şiirleri ağızdan ağıza dolaşır.

Köylerde yaptığımız tetkik gezilerinden birinde, aşığı aldığımız iki küçük hikâyeyi dinlemiştim:

Bütün Anadolu'da büyük bir kıs hüküm sü-

Türklerden mürekkepti.

Mayadag, Alçak ve Karasınan yürük köyleri bu cinsten ve sırf Yürüklerle meskûndü. Bu köylerin daha evvel başka unsurlara ait olup olmadıkları malûm değildi. Evlerin yapılışı, eski enkazın bulunmaması köylerin vaktiyle Yürükler tarafından kurulduğunu göstermekte idi. Bazı taşlarda görülen işaretler, burada çok eski zamana ait meskûn yerler bulunacağına hüküm ettiriyorsa da eski sekenesinin zamanı hakkında bir fikir edinecek hiçbir yazılı vesika mevcut değildi. Evliya Çelebi Rumeli Eyaletlerini dolaşırken bu civarda bazı yerlere uğramış, fakat bahis mevzuu olan köyleri zikretmemiştir. (Evliya Çelebi Seyahatnâmesi. Cilt 8, sahife 757) «Usturunca dan... Canibe... Saat gidip» diyerek «Dolyan Panayuru» denilen büyük bir pazar mahalline geldiğini, burada civar köylerden mal ve eşya getirip sattıklarını, beyaz abaların pek makbul olduğunu mübalâğalı bir lisanla anlatmakta, pazar sona erince herkesin memleketine avdet ettiğini hikâyeye etmektedir. Bu yerin düz bir sahrada olduğunu da ilâve ediyor ki, burası olsa olsa sonradan yapılmış olan Gevgili Kasabası olabilir. Evliya Çelebi devamla «ve... saat kible tarafına ormanın ve çengelistanlı yerleri ubur edip (Karyei Maçkov) kâfir köyüdür, Selânikli Ramazan ağanın zeametidir.» diyor ki Karasınan köyünün on kilometre şarkında ve Vardar'ın doğu tarafındaki mevzubahs köydür ve o zamandanberi hıristiyan köyü olarak kalmıştır. Bu fıkra da «Dolyan Panayuru» nun Gevgili olacağını anlatır.

(Devam edecek)

İbrahim GÖKÇEN

rüyor, Kırşehir ve çevresi karlarla kaplı dağlar ve yollar haftalarca kimseye geçit vermiyor. Turabî Dede böyle bir günde dergâhın bahçesine çıkıp dervişine, köpeklerin kapıdan çıkarılmasını söylüyor, bu dışarı koyverilen köpekler akşama doğru 5-10 kişilik bir yolcu kafilesi ile dergâha dönüyorlar.

İkinci hikâyeye tasavvufî bir kıymeti de hazırdır. Köylülerden birisi uzaklardan kalkıp Kırşehir'e geliyor, dergâha nasip alıyor (=Bektaşî oluyor), bir müddet âyinlerde bulunduktan sonra köyüne dönmek üzere Turabî'yi ziyareti sırasında, baba erenler, ben köye dönüyorum, fakat orada benden başka Bektaşî yok, kendi kendime nasıl âyin yapıp ibadet edeyim?

Turabî: köyünüzde mektep varsa küçük yavruları mektebe gidip gelirken temaşa edersin demiş!

Mutasavvıflara nazaran, insan ruhullâhtır, çocuk saffeti itibarile bizatihi Allâhtır, tasavvufta esas bu olduğuna göre, ulûhiyeti temsil eden çocuğa karşı hayranlık duygusu, bir Bektaşîye göre camideki ibadete müreccaktır.

Netekim, bir Bektaşî şairi, şu mısraları ile kendi gözünde Allâhı müşahade ettiğini ne güzel ifade eder:

Aynayı tuttum yüzüme
Allâh göründü gözüme

Turabî Dede, şiirlerinden anladığımız göre çok zarif bir zatmış, matbu bir divanı vardır. Gazelleri ve koşmaları Bektaşîler arasında pek müteammimdir. Bir gazelinin sonunda, o da halinden müstekidir, kendisine sabır tavsiye eder:

Naçarı şekip eylemeli gerçi Turabî
Takkirimizi böylece nakşeymiş ustâd

Benim bu satırları yazmama saik olan sayın üstad İsmail Habib'in, Cumhuriyet gazetesinde intişar eden (Şiirde Berceste) başlıklı yazının son bölümünde Edip Harabiye ait bir beytin, Turabiye isnad edilmesi olmuştur. sayın muharrir: Asrını hatırlamadığım Turabînin şu beytinde ise hikmet yok amma eski devirlerimizdeki fikir serbestliği gösteren bir gavsızlık, hem de keskin bir espri var.

AYIN İZLERİ:

AHMET ADNAN SAYGUN DÖNDÜ — DİL KURUMUNUN OLAGANÜSTÜ KURULTAYI — ERGENE KON FOLKLOR BAYRAMI

★ Değerli kompozitör Ahmet Adnan Saygun. yapılan davet üzerine Amerikaya gitmişti. Değerli müzisyen, bu çok başarılı geçen seyahatinden yurda dönmüştür. Kendisini tebrik eder, hoş geldiniz deriz.

★ Geçen ay Ankarada olaganüstü toplanan Dil Kurultayı, nizamnamesinde bazı tadilat yaptıktan, yeni yönetim ve idare heyetini seçtikten sonra dağılmıştır. «Türk Halkbilgisi Derneği» nin Kurultaya verdiği raporu geçen sayımızda neşretmiştik.

Kurultayın bizi alâkadar eden ciheti, der-

Halbuki bu satırlar Edip Harabiye attır.
Döküğüm hunabı eşi ey peri didem bilir
diye başlar ve:

Biz ne buğday ekleder ne huri gilman isteriz
Cennetin zevki belâsın hazreti Âdem bilir
Bipeder derler Mesih'a'yı, ki ruhullâh imiş
Künse bilmez o surrı mübhemi Meryem bilir
Baba: Kaydardan diğer bir baba etmem iltica
Ey Harabi ben kızılbaş olduğum âlem bilir
diye de biter...

Edip Harabi asrımız Bektaşî şairlerinden-
dir. Rahmetli Sadettin Nüzhet (Bektaşî Şair-
leri) adlı eserinde bu harabati şairden uzun
uzadıya bahsetmiştir. Bektaşî muhtilerinde
dinlediklerimize göre Harabi Baba manzuma-
vile şeriat ahkâmına dil uzatıp, batıniyeti za-
hi re ifşa ettiğinden, Bektaşilerce pek makbul tu-
tulanmıştır. Şiirlerini pek çok okunup söy-
lenmesine rağmen, aşağıya aldığım manzumun-
dan ötürü hattâ, Kırşehir Hacıbektaş Dergâ-
hından sonra, Türkiyede en büyük Bektaşî
dergâhı sayılan Merdivenköy tekyesine, Hilmi
Dede tarafından girmesinin menedildiği söy-
lenir.

neğimiz üyelerinden Hikmet Turhan Dağhoğ-
lunun teklifi üzerine nizamnameye «Dil Kuru-
munca folklor derneklerine yardımda bulunul-
ması» ibaresinin alınmış olmasıdır.

★ «Türk Halkbilgisi Derneği» nin 22 Mart
ta yapmağı kararlaştırdığı «Büyük Folklor Bay-
ramı», mahallî türkü ve oyunların asıllarına
daha sadık olarak hazırlanabilmesi ve bütün
memleketi kucaklayabilmesi kaygusile şim-
dilik tehir edilmiştir. Günü tesbit edildiği za-
man, gerek okuyucularımıza ve gerekse bütün
folklor severlere duyurulacaktır.

Sözü edilen manzum şudur:
Allah idi muradım
Leyli nehar arardım
Kendisi burda lâkin
Gözsüzlere nihandır
Merdiiman köyünde
Şakkulu dergehinde
Miraça nail oldum
Bir haylice zamandır

Gerçi Hilmi Dedenin de divanında aynı
mâna ve mealde gazellere tesadüf edilir, fakat
bunlarda, eski edebiyatımızın mecaz ve istia-
releri ile, ifade ettikleri mefhum avamın idra-
kinden gizlenmiştir.

Hülâsa, değerli eserlerinden çocuk çağın-
danberi faydalandığım güzide edip ve muhar-
rir İsmail Habip Sevük'ün, yazıları Edebiyat
Tarihimiz bakımından hiç şüphesiz birer ve-
sika kıymetini haizdir. Bu itibarla değerli üs-
tadımızın küçük bir zuhulünü şu naçiz satırlar-
da tashihe medar olabilmişsem kendimi bah-
tiyar sayarım.

M. Enver BEŞE

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik aboneli 300, altı aylık aboneli 150 kuruştur.

Yurd dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değiştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul

M. SİRALAR MATBAASI
Nuruosmaniye Caddesi No. 92 — İSTANBUL

Dergimizin Satış Yerleri

İstanbulda, Babiâlîde: İkbâl ve İrfan, Köprüde: Kemal, Beyoğ-
lunda: Saray, Cağaloğlunda, Eminönü Halkevi karşısında Niyazi,
fırın yanında Ahmet, Çarşıkapıda Azak sinemasına dönülen köşede:
Mustafa Şeyhoğlu. Beyazıtta: Faik Akgün, Şehzadebaşında: Durak
tütüncüsü ile Sebil kitabesinde; Ankarada: Berkalp Kitabevi ve Ar
Müzik Mağazasında, İzmirde Tilkilikte: Cerrahoğlu Kitabevinde;
Konyada: Yeni ve Geçit Kitabevleriyle diğer başlıca bayilerde satılır.

T. C.

Ziraat Bankası

1951 yılında da müşterilerine en büyük ikramiyeler dağıtıyor.

Bol keşide - Bol ikramiye

Acele 150 liralık bir hesap açtırınız. Her 150 lira için bir kur'a
numarası verileceğinden hesabınızı yükseltiniz.

TÜRK FOLKLOP ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Nisan 1951

İÇİNDEKİLER: .....

Kendine Dönüş ..... Dr. Cahit TANYOL
 Çıldır'da "Üç-Üğüz Kardeşler" Efsanesi ..... KIRZIOĞLU M. Fahrettin
 Âşık Ömer Hakkında Üç Yeni Vesika ..... Cahit ÖZTELLİ
 "Yusufelili Huzûri" Hakkında (II) ..... M. Gökâl ALADAĞ
 Naldöken Tahtacıları'nda Yataklar, Yemekler ve Kapları (III) E. YETİŞEN
 Silleli Sürûri'nin Yayınlanmamış Şiirleri ..... Abdülkadir ERDOĞAN
 Yerlere Atfedilen Hikâyeler: Gerdek Kayası v.s. ... Dr. N. R. BALCIOĞLU
 Kitaplar: Kiğı - Bu da Bizim Köy - Kırkköse - Karadeniz Türküleri T. F. A.
 Ölüm ve Yas Görenekleri ve Bir Ağıt ..... İ. İsmet ÖZALP
 Bir Şiir: Koşma ..... Nermin TOK
 Ayın Folklor Olayları: Türk Kadın Kıyafetleri Sergisi — UNESCO,
 Manevi ve İctimai Bilimler» Üyeliği — XXII. Müstesrikler Kongresi

Sayı: 21

Kuruş: 25

Türkiye İş Bankası

İkramiye Plânı

Bahçeli ON ev ile zengin para
ikramiyeleri

Yıl sonuna kadar çekilişler:

1 Haziranda	2 Bahçeli EV
24 Ağustosta	2 " "
1 Kasımda	2 " "
28 Aralıkta	3 " "

Doktor

Halil Okan

Birinci Sınıf Dahiliye Mütchassısı

Perşembe halk günü

İstanbul - Şehzadebaşı Tramvay
durağı No. 85 - Tel. 25888

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER